

LEVENSLIJN

HISTORISCHE CONTEXT

HISTORISCHE CONTEXT (VWO) 'STEDEN EN BURGERS IN DE LAGE LANDEN, 1050-1700'

De levenslijn is een interessante werkvorm, een werkvorm die verder gaat dan alleen maar het (re)produceren van een tijdbalk. Ook al bestaat de levenslijn ook uit historische gebeurtenissen en een tijdbalk, toch wordt in deze opdracht de tijdbalk levend omdat leerlingen zich moeten inleven in een of meerdere historische personages. Vervolgens geven de leerlingen per gebeurtenis aan wat de personages van die gebeurtenis vinden. Dit doen ze door op een tijdbalk in de vorm van een assenstelsel (de levenslijn) een waardering (van plus vijf tot min vijf) bij die gebeurtenis te plaatsen.

De levenslijn laat leerlingen:

- betekenis geven aan historische gebeurtenissen
- verbanden en samenhangen ontdekken
- de dimensie 'tijd' ervaren
- de rode draad uit een historische periode halen
- gebeurtenissen vanuit verschillende gezichtspunten interpreteren
- standpunten beargumenteren
- meningen en argumenten van anderen wegen

Onderwerp	Historische Context 'Steden en burgers in de Lage Landen, 1050-1700' met nadruk op de eerste twee deelvragen
Activiteit	Leerlingen verplaatsen zich in het leven van patriciër Nicolaas Witsen en Cornelis Jansen dagarbeider en onderdeel van het gemeen. Van hun bevindingen tekenen ze een grafiek.
Tijdsduur	De werkvorm duurt 50 minuten, inclusief nabespreken
Beginsituatie	Niveau: bovenbouw vwo In de klas zijn de eerste en tweede deelvragen van de Historische Context 'Steden en burgers in de Lage Landen, 1050-1700' behandeld
Instrueren	Wat: vandaag gaan we kijken naar de grote verschillen tussen het patriciaat en het gemeen Hoe: we kijken hoe een patriciër en lid van het gemeen reageerden op belangrijke gebeurtenissen tussen 1050 en 1600 Waarom: met deze werkvorm leer je de belangrijkste jaartallen. Tevens leer je begrijpen waarom mensen in die tijd op een bepaalde manier gereageerd hebben
Uitvoeren	Iedere leerling krijgt een instructie- en een invulblad. Laat de leerlingen in tweetallen de grafiek maken
Nabespreken	Wat: wat zijn de opvallende jaartallen en gebeurtenissen? Hoe: praat met leerlingen over hun aanpak. Hoe hebben ze het gedaan? Waarom op die manier? Waarom: vraag aan de leerlingen wat ze in de les hebben geleerd? Wat was er anders aan deze manier van werken?

Literatuurverwijzingen:

- Havekes, H. (red.), *Geschiedenis doordacht: Actief Historisch Denken 2* (Boxmeer, 2005).
- Fisher, P. (red.), *Thinking Through History* (Londen, 2000).
- Vries, J. de (red.), *Actief Historisch Denken: Opdrachten voor activerend geschiedenisonderwijs* (Boxmeer, 2004).

Deze werkvorm is volledig tot stand gekomen om geschiedenisdocenten te inspireren activerende didactiek toe te passen in hun lessen. Mocht u van mening zijn dat in deze specifieke werkvorm content gebruikt is waarover u copyright beschikt, kunt u zich wenden tot de beheerder van de website.

LEVENSLIJN

HISTORISCHE CONTEXT

HISTORISCHE CONTEXT (VWO) 'STEDEN EN BURGERS IN DE LAGE LANDEN, 1050-1700'

In de samenleving in de Lage Landen ontwikkelde zich vanaf de terugkeer van de steden in de late middeleeuwen een duidelijke sociale hiërarchie. Daar waar de macht in eerste instantie lag bij de adel, zij had immers bij graven en hertogen stadsrechten verworven, lukte het patriciërs om steeds meer macht naar zich toe te trekken. Daar tegenover stond het gemeen dat veelal leefde van de dagarbeid. Tussen 1050 en 1600 kwamen leden van het patriciaat en het gemeen meermaals met elkaar in conflict, maar werkten ze ook samen. In deze werkvorm staan de Amsterdamse burgemeester Nicolaas Witsen en dagarbeider Cornelis Jansen tegenover elkaar. Vanuit hun positie (respectievelijk het patriciaat en het gemeen) voelden zij zich verwant aan metgezellen in de geschiedenis. Zij leefden zelf in de tweede helft van de zeventiende eeuw en kijken samen naar de belangrijkste gebeurtenissen in deze Historische Context. Je vraagt jezelf iedere keer af: hoe zouden zij op deze gebeurtenissen hebben gereageerd?

Een portret van Nicolaas Witsen door Peter Schenck

Wat moet je precies doen?

- Hieronder staan een aantal jaartallen en bijbehorende gebeurtenissen. Lees ze eerst allemaal door;
- Vraag jezelf af hoe de hoofdpersonen, patriciër Nicolaas Witsen en lid van het gemeen Cornelis Jansen, op elke gebeurtenis gereageerd zouden hebben. Heel erg blij is +5, neutraal is 0 en niet blij is -5, maar alles er tussenin is ook mogelijk;
- Zet een punt of een kruisje in de grafiek. Gebruik voor Witsen de kleur rood en voor Jansen de kleur blauw;
- Zo krijg je een blauwe levensgrafiek die de mening van Cornelis Jansen representeert en een rode levensgrafiek die de mening van Nicolaas Witsen representeert.

De gebeurtenissen

- 1180 De stad Atrecht kreeg een handelsvergunning van de Franse kroon en werd hierdoor een internationaal belangrijke locatie voor het bankwezen en de handel. Rijke kooplieden versterkten hun positie door zich te organiseren in **koopliedengilden**. Het was een kleine groep die profiteerde van het succes van de **lakenindustrie**.
- 1280 De graaf van Vlaanderen, Gwijde van Dampierre, en de stad Brugge komen met elkaar in conflict. Brugge wil haar **stadsrechten** uitbreiden en zette de graaf daarvoor onder druk. Dit deed ze door kooplui uit Duitsland (**Hanze**) en Spanje en Frankrijk te weren, waardoor de graaf inkomsten misliep. Arbeiders in de nijverheid ondervonden hier problemen van.

- 1302 Groeiende wrijving tussen patriciërs en het gemeen leidde uiteindelijk tot de **Guldensporenslag**. Het Franse leger steunde de patriciërs maar werden genadeloos verslagen door het volksleger (het gemeen).
- 1323 In ruil voor veel geld (via belasting en tol) gaf graaf Lodewijk II van Nevers in dit jaar het stapelrecht (een **stadsrecht**) van **Hanzegoederen** aan Brugge. Met dit stapelrecht moesten alle goederen die langs een stad werden vervoerd, eerst in een stad worden opgeslagen en daar te koop worden aangeboden. Dit zorgde voor veel werkgelegenheid.
- 1370 De **koopmansbeurs** in Brugge is een groot succes. **Kooplieden** uit verschillende Europese landen komen hier samen om te handelen in **wisselbrieven**. Zo ontwikkelde zich de eerste beurshandel. Dit was exclusief een aangelegenheid van patriciërs. Wel nam het aanzien van en de bedrijvigheid in de stad toe.
- 1374 Geert Grootte, zoon van een rijke patriciër uit Deventer, streefde naar een luxe, goedbetaalde betrekking binnen de kerk. Hij werd echter ziek en dat gaf hem inzicht in zijn doel op aarde. Hij besloot over te gaan tot prediking. Al zijn eigendommen verkocht hij en trok vervolgens rond. Zo begon de **Moderne Devotie**. Hij richtte verschillende zuster gemeenschappen op die zich inzetten voor de verbetering van de leefomstandigheden onder het gemeen.
- 1410 Degenen die handel dreven droegen bij aan het gemeenschappelijk welzijn; het **bonum commune**. Steeds meer stedelingen werden afhankelijk van deze kooplieden. Zo waren **bedelorden** in toenemende mate afhankelijk van milde schenkingen van handelaren. Het gemeen droeg niet bij aan dit *bonum commune*. Zij werden steeds vaker met luiheid en werkonwilligheid in verband gebracht.
- 1464 Filips de Goede, onder andere graaf van Vlaanderen, introduceerde de Staten-Generaal. Zij kwamen dit jaar voor het eerst bijeen in Brugge. Tijdens deze bijeenkomst waren alle afgevaardigden van de gewesten aanwezig. Er werd gesproken over een centraal bestuur en de inning van belastingen die voor alle gebieden hetzelfde zou zijn, maar flink verhoogd zou worden.
- 1483 De Habsburger Maximiliaan van Oostenrijk, die de nieuwe vorst van grote delen van de Lage Landen was geworden, kwam in conflict met een aantal steden in Vlaanderen, waaronder Brugge. De opstand werd echter hardhandig neergeslagen door de legers van Maximiliaan. Brugge werd hard gestraft, zo moest ze haar stadsmuur afbreken. Rijk en arm trok naar Antwerpen, dat Maximiliaan trouw was gebleven. Zo werd Antwerpen het nieuwe economische centrum van de Lage Landen.
- 1515 Habsburger Karel V wordt de nieuwe vorst van de Nederlanden. Hij introduceerde onder meer de functie stadhouder. Deze persoon, zoals Willem van Oranje, werd verantwoordelijk voor het uitoefenen van het centrale bestuur in een gewest. Onder grote delen van de bevolking groeide de armoede, vooral vanwege de hoge belastingplicht.
- 1568 Twee jaar na de **beeldenstorm** brak de **Nederlandse Opstand** uit. Patriciërs waren ontevreden over het verliezen van politieke invloed en de godsdienstige vervolgingen (**protestantisme**). Leden van het gemeen en boeren ondervonden problemen omdat zij het eten en huisvesting van plunderende Spaanse soldaten moesten verzorgen.
- 1585 De **Val van Antwerpen**, als gevolg van de Nederlandse Opstand, had als gevolg dat veel kooplieden naar het gewest Holland trokken. Hier begon geleidelijk aan een **Gouden**

Eeuw. Bovendien kwam drie jaar later de Nederlandse **republiek** tot stand, waarmee veel van de oude rechten van patriciërs en adel weer werden hersteld. Zij heetten vanaf nu regenten. Onder de hele bevolking nam de welvaart toe.

LEVENSLIJN

HISTORISCHE CONTEXT

HISTORISCHE CONTEXT (VWO) 'STEDEN EN BURGERS IN DE LAGE LANDEN, 1050-1700'

Na het maken van de levenslijn, beantwoord je onderstaande vragen individueel.

1. Patriciërs en het gemeen spelen een belangrijke rol in de Historische Context. Geef voor beide groepen aan hoe hun **economische** en **politieke** positie eruitzag gedurende de late middeleeuwen in de Lage Landen.

	Economische positie	Politieke positie
Patriciërs		
Het gemeen		

2. Uit de gemaakte levenslijn blijkt dat patriciërs en het gemeen soms blij en soms boos waren.
 - a. Noem een gebeurtenis waarbij patriciërs blij waren, maar het gemeen boos.
 - b. Noem een gebeurtenis waarbij patriciërs boos waren, maar het gemeen blij.
 - c. Noem een gebeurtenis waarbij zowel de patriciërs als het gemeen blij waren.

3. Bij deze Historische Context horen verschillende kenmerkende aspecten. Bestudeer de kenmerkende aspecten hieronder en noteer achter ieder aspect:
 - of dit aspect past bij de *late middeleeuwen* of *vroegmoderne tijd*
 - en welke gebeurtenis uit de levenslijn hier goed bij past.

Kenmerkend aspect	Historische periode	Gebeurtenis
De opkomst van handel en ambacht die de basis legde voor het herleven van een agrarisch-urbane samenleving		
De opkomst van de stedelijke burgerij en de toenemende zelfstandigheid van steden		
Het begin van staatsvorming en centralisatie		
De protestantse reformatie die de splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had		
Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat		

4. In deze werkvorm stonden twee personen centraal: Nicolaas Witsen en Cornelis Jansen. Over het leven van Nicolaas Witsen hebben historici veel meer informatie dan over dat van Cornelis Jansen. Geef hiervoor een verklaring.

5. Hieronder staan vier gebeurtenissen uit het leven van Nicolaas Witsen (1641-1717). Bij iedere gebeurtenis past een kenmerkend aspect dat **niet** binnen deze Historische Context valt.

Kies twee gebeurtenissen en koppel iedere gebeurtenis aan een kenmerkend aspect.

Let op: je mag ieder kenmerkend aspect maar één keer gebruiken.

1. Nicolaas was geboren als derde zoon van Cornelis Jan Witsen. Cornelis steunde Rembrandt van Rijn financieel in zijn jonge jaren als kunstenaar.
2. Nicolaas was de eerste die, na de moord op Johan en Cornelis de Witt, hun tong en vinger in bezit had.
3. Nicolaas onderhield nauw contact met geleerden als Antonie van Leeuwenhoek die onderzoek deed naar het bestaan van bacteriën.
4. Nicolaas had belangstelling voor godsdienst, vooral in de hindoeïstische en boeddhistische godsdiensten. Hij geloofde dat mensen vrij moesten zijn in het belijden van hun geloof.

HISTORISCHE CONTEXT

HISTORISCHE CONTEXT

